

znanstvenik nije bio (Nova Gvineja, Novi Hebridi, Nova Kaledonija, Fidži, Zapadni Samoa, grupe otoka: u Nauru i Gilberta). Putilov se na tom putovanju susretao s majstorima — znalcima epskih pjesama, članovima omladinskih amaterskih ansambala, plesnim grupama, djecom koja su izvodila pjesme uz igru, mjesnim kompozitorima, djevojkama iz hotela koje su znale samo popularne pjesme, staricama koje su pamtile stare obredne pjesme. Bio je na koncertima »Fidžijske noći« — grandioznom festivalu, na kojem je predstavljen folklor gotovo svih grupa otoka Oceanije. Zabilježio je uspavanke na svim otocima uz koje su pristajali i dr.

Zadatak Putilova bio je da magnetofonski bilježi i zapisuje pjesnički folklor. O tome kako je to obavljao, govori uvodni dio knjige. Zatim slijedi sedam poglavlja. U prvom je riječ o pjesmama uz rad (uz zemljoradnju, ribolov, gradnju domova i čamaca); u drugom o pjesmama vezanim uz događaje u životu obitelji (uz rođenje, uz granice uzrasta, uz stupanje u brak, uz smrt); u trećem uz društveni život, tj. kada kolektiv istupa kao cjelina i kad su interesi kolektiva ili neke grupe u prvom planu; u četvrtom o mitološkom epu, koji je, po mišljenju autora, najbogatiji kod Polinežana; u petom o herojskom epu velikih moreplovaca (o dalekim precima, o starim morskim putovima, o naseljavanju otoka, o prvim junacima moreplovca); u šestom o junačkim plemenskim pjesmama (plemenski ratovi, gostoprimstva, podržavanje uzajamnih veza i dr.) i u sedmom o pjesništvu naroda Oceanije.

Dakle, u ovoj knjizi Putilov dopunjuje znanja o egzotičnom i osebujnom svijetu, njegovim poetskim umijećima i specifičnostima ceremonija masovnoga karaktera, koje traju tjednima, pa i mjesecima, a svrha im je višeznačna (od oslobađanja viška energije ili radosnog provoda do manifestacija materijalnih uspjeha). Posebnu pažnju autor posvećuje formiranju i razvitku epa

(mitološkog, junačkog, legendarnog, povijesnog). Bilježeći na raznim otocima i točkama današnje Oceanije, Putilov je zapazio mnoge posebnosti i odlike: veze s mitologijom, bogatstvo varijanata, različite stadije folklornih procesa, arhaične slojeve povezane sa sistemima drevnog života i predožbi i sl. Trebalo je mnogo umijeća i sretnih slučajeva da bi se zabilježile epske i obredne pjesme i zaklinjanja (starije slojeve lakše je bilo pronaći u unutrašnjosti otoka otrgnutih od suvremenih centara, a teže uz obalu). Folklor tih otoka prožet je i mnogim etničkim osobinama, jer Oceaniju naseljavaju ljudi raznih boja kože i etničkih grupa, pa odatle veće ili manje razlike i u etnokulturnom, i u povijesnom, i u političkom pogledu. Ono što povezuje te narode jest to da u njihovu životu važno mjesto zauzima glazba, pjesma i ples. Uz prikaz pjesničkog folkloru Putilov ukazuje i na samosvojnost i vrijednost seljačke skulpture, ritualnih maski, različitih rukotvorina, ukrašavanju predmeta, tetoviranju, pantomimi. Njihove umjetničke tradicijske vrijednosti nalaze se u muzejima širom svijeta.

Ante Nazor

Istrčaće donjozemci, Srpske narodne basme, uricanja i vraćanja, Božidar Timotijević, Narodna knjiga, Beograd 1978, 157 str.

Antologija srpskih narodnih basmi, uricanja i vraćanja Božidara Timotijevića sadrži materijal izabran uglavnom iz **Srpskog etnografskog zbornika** i (manjim dijelom) iz časopisa »Bosanska vila« i »Raskovnik«. Timotijević je svojom knjigom ispunio prazninu koja se odavno osjeća, a koja je nastala djelomično kao posljedica racionalističke i realističke usmjerenosti Vuka Stefanovića Karadžića i kasnijih skupljača narodnog blaga. »Duh tamnog vilajeta« ostao je tako zanemaren i nije mu posvećivana tolika pažnja kao drugim oblicima usmene književnosti. Basmе, uricanja i vraćanja

odlikuju se zgusnutom, sugestivnom snagom pjesničke riječi, koja izvire iz njihove praktične, izvanestetske, magijske funkcije. U tim je književnim oblicima pjesnik najbliže prastarj sintezi poezije i čarobnjaštva. Danas, kad su iscjeliteljska i magijska funkcija uglavnom napuštene, ti nas oblici i dalje zapanjuju svojom pjesničkom djelotvornošću, neobično bliskom suvremenom poetskom senzibilitetu, koji je sklon iracionalnosti i istraživanju dubljih slojeva svijesti i podsvijesti. Možemo požaliti što knjiga nije popraćena ozbiljnijim komentarom i znanstvenijim uvodom jer bi to omogućilo i njezinu svestraniju upotrebu i možda pomoglo da se izbjegnu opasnosti površne i pogrešne primjene. Ipak, Timotijeveći su kriteriji pjesnički kriteriji, izbor je izvrstan i knjiga je pristupačna i zanimljiva najrazličitijim čitalačkim krugovima.

Ivan Lozica

Borislav Mrkšić, Drveni osmijesi, Eseji iz povijesti i teorije lutkarstva, Centar za vanškolski odgoj Saveza društava »Naša djeca« SR Hrvatske, Zagreb 1975, 323 str.

Knjiga Borislava Mrkšića nije sustavno pisano znanstveno djelo o lutkarstvu. To je zbirka eseja iz povijesti i teorije lutkarstva, kako je to naznačeno već i u podnaslovu knjige. Ipak, esejistički karakter Mrkšićevih zapisa ne umanjuje njihovu teatrološku relevantnost. Povijesne činjenice, naizgled nasumice odabrane, govore nam više i bolje o sudbini i značenju lutkarstva nego što bismo mogli saznati iz brojnih stranih, pa i domaćih povijesti teatra. Lutkarska je umjetnost i danas zapostavljena, zatvorena u malobrojna kazališta lutaka kojima je svrha zabavljanje djece, a lutkari, zanesenjaci zaljubljeni u svoje lutke, ostaju u predvorju Talijina hrama kao zabavljači.

Lutka, međutim, nije samo instrument igre i zabave: ona može biti čak idol, a može izraziti i ono

što živi glumac ne može. Igre lutkom, želimo li vjerovati Mrkšiću, predstavljaju paralelni smjer glumačkoj igri u kazališnoj povijesti svih kultura, pri čemu igra maskama može biti promatrana kao prijelazni oblik.

U eseju **Izvori teatarske igre lutkom** autor vidi praizvor lutkarskog kazališta u idolima prethistorije, da bi se zatim upustio u možda previše općenito i nedovoljno razrađeno povezivanje lutke kao predmeta teatarske igre i dječje igre lutkom. Temeljna mu je pretpostavka da djeca preko lutaka analiziraju pojave oko sebe i grade svoj odnos prema svijetu, pa im zato sama fabula manje znači od funkcije pojedinih figura u igri. U teatarskim elementima folkloru Mrkšić vidi srodnost s lutkarskim načinom igranja, ne zanemaruje one oblike folklornoga kazališta gdje se igra lutkom pojavljuje, iako je nedvojbeno da u našim krajevima ne postoji kontinuitet lutkarstva koji bi povezivao suvremenu profesionalnu lutkarsku djelatnost s putujućim lutkarima prošlosti ili s folklornim tradicijama.

Esej **Lutke Dalekog istoka** daje pregled azijskih lutkarskih kazališnih oblika, a esej »**Theatrum mundi**« i **kazalište na vodi** upoznaje nas s teatrom automata i kompliciranih lutaka od vremena Herona iz Aleksandrije preko Leonarda pa do mehaničkih i optičkih prikazivanja aktualnih zbivanja u prošlom stoljeću. Zanimljiv je opis vijetnamskoga kazališta na vodi i njegova čudesnog svijeta odraza i sjena.

Drvene Marije daju povijesni slijed upotrebe lutke u predstavama evropskoga sakralnog teatra, u mirakulima, misterijima i prikazanjima, ali i u minijaturnim prenosnim teatrima (**šopka, vertep, betlejka, betlehem**) koji su putovali ili još putuju selima i gradićima Poljske, Bjelorusije, Ukrajine, Slovačke, ali i Makedonije, Srbije i Hrvatske. Osobnu notu i prisnu atmosferu tekstu daje autorovo sjećanje na vertep u selu Podgorju ispod Pet-